

Detta är FN

Förenta Nationerna är en unik organisation bestående av självständiga stater som gått samman för att arbeta för fred och ekonomiska och sociala framsteg. Unik därför att ingen annan organisation kan sägas företräda alla världens länder på det sätt som FN gör. Organisationen bildades den 24 oktober 1945 då stadgan trädde i kraft. Från början hade FN 51 medlemsländer, idag har antalet ökat till 193.

VAD ÄR FN?

FN är ett mellanstatligt, globalt forum för samarbete, beslut och överenskommelser i frågor som är viktiga för hela mänskligheten. FN har 193 medlemsstater. Samarbetet bygger på frivillighet och ska inte inkräkta på staters rätt till självbestämmande. Dock har alla medlemmar en skyldighet att följa FN-stadgan och folkrättens principer.

VAD ÄR FN INTE?

FN är ingen världsregering som kan bestämma över medlemsländerna och det är heller ingen världspolis. FN kan inte jämföras med Europeiska Unionen, där medlemsländerna lämnar över beslutanderätten för delar av det egna landets politik till EU:s styrande organ.

FN:S STADGA

FN-stadgan anger FN:s uppgifter, befogenheter, arbetsordning och organisation. Den preciserar medlemsländernas rättigheter och skyldigheter gentemot organisationen och varandra, och är ett folkrättsligt instrument eller traktat. Den förbjuder t ex stater att använda våld mot andra stater annat än i självförsvar.

FN:S MÅL OCH HUVUDUPPGIFTER

FN:s stadga anger fyra huvudmål för FN:

- Att upprätthålla internationell fred och säkerhet.
- Att utveckla vänskapliga förbindelser mellan länder.
- Att åstadkomma internationell samverkan för att främja utveckling och mänskliga rättigheter.
- Att utgöra en medelpunkt för länders samverkan för att nå dessa mål.

Medlemsländernas flaggor framför FN-högkvarteret på Manhattan i New York.

FN-SYSTEMET

FN har sex huvudorgan vars uppgifter och befogenheter är inskrivna i stadgan. I takt med att FN:s arbetsområde utvidgats har även ett antal underorgan inrättats, var och ett med sitt specifika mandat och kompetens. Underorganen inrättas av FN:s generalförsamling och är en del av FN. Utöver detta finns fackorganen, som är självständiga internationella organisationer för samarbete inom områden som postgång, sjöfart, civilflyg etc. De är inte underställda FN men har samarbetsavtal med FN. Tillsammans med huvudorganen och underorganen utgör de vad vi kallar *FN-systemet*.

FN:S EKONOMI

FN:s budget är indelad i en obligatorisk del och en frivillig del. Obligatoriskt är bl a bidrag till FN:s reguljära budget (ca 2,6 miljarder dollar 2011) och till de fredsbevarande operationerna (ca 3,5 miljarder dollar 2011). Medlemsländernas betalningsförmåga avgör hur mycket varje land ska bidra med. Den reguljära budgeten ska täcka kostnaderna för de sex huvudorganen inklusive sekretariatets många

enheter, kontor och program. Kostnaderna för all annan verksamhet måste täckas av frivilliga bidrag från medlemsländerna.

VAD KOSTAR FN?

Enligt en beräkning gjord av organisationen Global Policy Forum kostar FN:s verksamhet ungefär 30 miljarder dollar per år. Det motsvarar ca 4 dollar per människa på jorden och är mindre än två procent av världens samlade militäretgifter 2010. Beroende på att länders frivilliga bidrag till FN minskar, och att många inbetalningar är sena eller helt uteblir, brottas FN ständigt med ekonomiska problem.

FN:S GENERALSEKRETERARE

Generalsekreteraren leder sekretariatet och är FN:s högste chef. Denne har en central roll i skapandet av fred och utveckling, både genom personliga insatser och genom sina "särskilda representanter". Generalsekreteraren utses av generalförsamlingen på rekommendation av säkerhetsrådet. Nuvarande generalsekreteraren Ban Ki-moon (Sydkorea) blev 2011 omvald till en ny mandatperiod på fem år.

FN:S HUVUDORGAN

GENERALFÖRSAMLINGEN. Generalförsamlingen fattar beslut om FN:s årliga arbete och där finns alla 193 medlemsländer representerade. Det är ett unikt forum för multilaterala diskussioner och beslut som fattas kan med fog sägas vara ett uttryck för världssamfundets vilja. Varje land har en röst. Beslut fattas i regel med enkel majoritet och är inte juridiskt men däremot moraliskt bindande.

SÄKERHETSRADET. Säkerhetsrådets ansvar är att upprätthålla internationell fred och säkerhet. Det består av 15 medlemmar. Fem är permanenta: Frankrike, Kina, Ryssland, Storbritannien och USA. Resterande tio väljs för två år av generalförsamlingen. Beslut är bindande och kräver nio ja-röster. De permanenta medlemmarna har vetorätt vilket innebär att beslut inte kan fattas om någon av dem röstar emot.

SEKRETARIATET. Sekretariatet, som leds av FN:s generalsekreterare, sköter det löpande arbetet och ser till att de beslut som FN fattar genomförs. Omkring 44 000 tjänstemän arbetar inom sekretariatet som, förutom huvudkontoret i New York, utgörs av ett stort antal kontor och avdelningar spridda över världen.

EKONOMISKA OCH SOCIALA RÅDET. Ecosoc, det ekonomiska och sociala rådet, samordnar det ekonomiska och sociala arbete som utförs av FN:s under- och fackorgan. Det ansvarar också för FN:s kontakter med icke-statliga organisationer.

INTERNATIONELLA DOMSTOLEN. Internationella domstolen (*International Court of Justice, ICJ*) har säte i Haag. Den avgör tvister mellan stater och är rådgivande instans för andra FN-organ. Den kan endast ta upp fall där de inblandade parterna accepterat att tvisten ska avgöras av domstolen. Beslut är bindande.

FÖRVALTARSKAPSRÅDET. Rådet inrättades för att hjälpa ett antal kolonier och förvaltningsområden inför och under deras omvandling till självständiga stater. Sedan 1994, då Palau (USA) som sista område blev självständigt, har rådet ingen uppgift längre.

FN bedriver verksamhet i så gott som alla länder i världen. Verksamheten kan innefatta allt från utvecklings- och utbildningsprojekt till nödhjälp och fredsbevarande styrkor.

Till det årliga mötet i generalförsamlingen kommer delegationer från FN:s alla medlemsländer. Alla möten simultantolkas till FN:s sex officiella språk: arabiska, engelska, franska, kinesiska, spanska och ryska.

IMO bevakar en av världens största allmänningar, världshaven, bl a genom att ta fram avtal som reglerar utsläpp från sjöfarten.

FN består av 193 medlemsländer. Medlemmarna måste åta sig och vara villiga och kapabla att uppfylla de skyldigheter som stadgan ålägger dem och att acceptera och följa beslut, även om besluten inte är juridiskt bindande. Vatikanstaten är den enda internationellt erkända stat som inte är medlem. Tillsammans med Palestina har man dock permanent observatörsstatus i FN.

FN:S FACKORGAN

FAO. FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation (Rom)

ICAO. Internationella civila luftfartsorganisationen (Montreal)

IFAD. Internationella jordbruks-utvecklingsfonden (Rom)

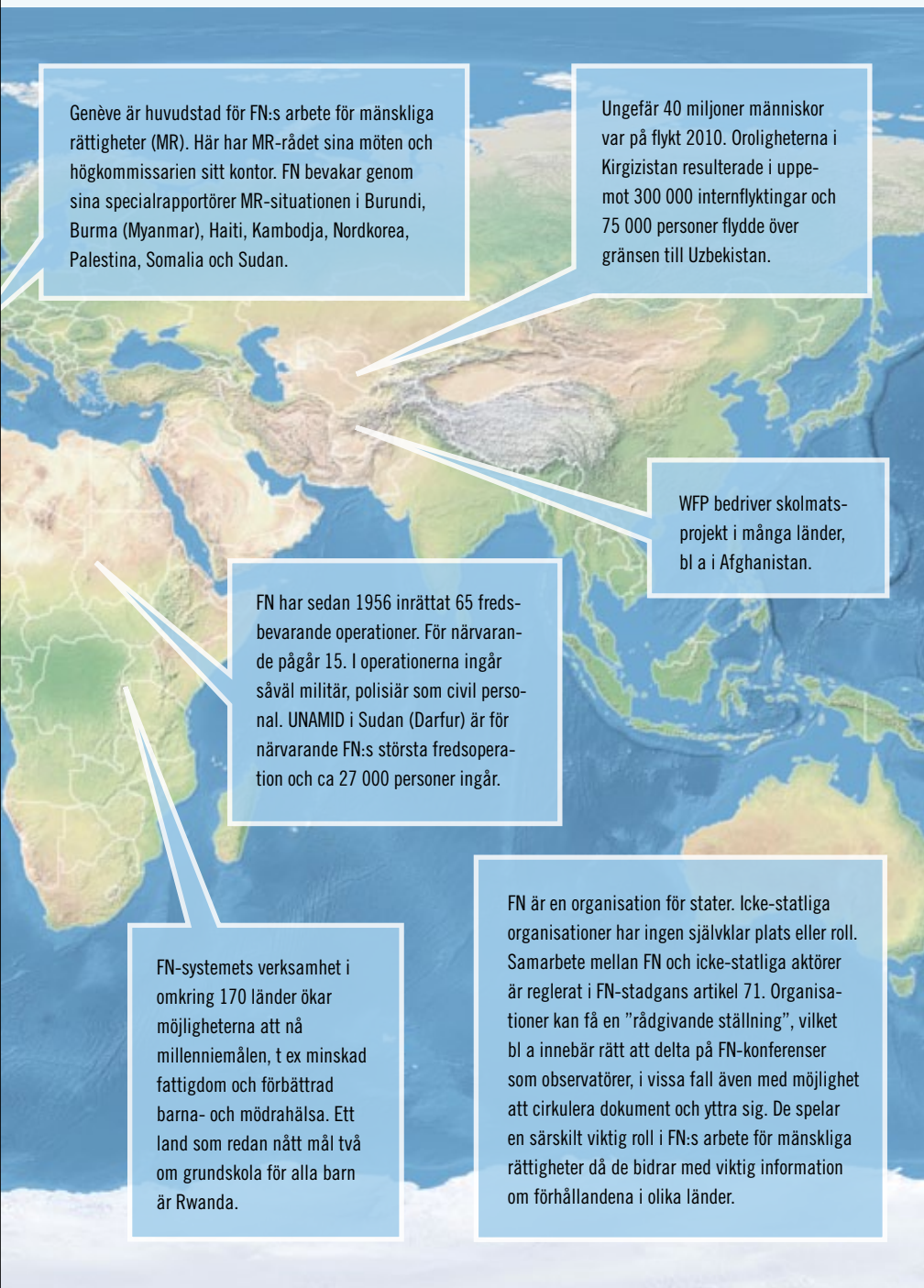
ILO. Internationella arbetsorganisationen (Genève)

IMF. Internationella valutafonden (Washington)

IMO. Internationella sjöfartsorganisationen (London)

ITU. Internationella teleunionen (Genève)

Genève är huvudstad för FN:s arbete för mänskliga rättigheter (MR). Här har MR-rådet sina möten och högkommissarien sitt kontor. FN bevakar genom sina specialrapportörer MR-situationen i Burundi, Burma (Myanmar), Haiti, Kambodja, Nordkorea, Palestina, Somalia och Sudan.

Ungefär 40 miljoner människor var på flykt 2010. Oroligheterna i Kirgizistan resulterade i uppe-mot 300 000 internflyktingar och 75 000 personer flydde över gränsen till Uzbekistan.

WFP bedriver skolmatsprojekt i många länder, bl a i Afghanistan.

FN har sedan 1956 inrättat 65 fredsbevarande operationer. För närvarande pågår 15. I operationerna ingår såväl militär, polisiär som civil personal. UNAMID i Sudan (Darfur) är för närvarande FN:s största fredsoperation och ca 27 000 personer ingår.

FN-systemets verksamhet i omkring 170 länder ökar möjligheterna att nå millenniemålen, t ex minskad fattigdom och förbättrad barna- och mödrahälsa. Ett land som redan nått mål två om grundskola för alla barn är Rwanda.

FN är en organisation för stater. Icke-statliga organisationer har ingen självklar plats eller roll. Samarbete mellan FN och icke-statliga aktörer är reglerat i FN-stadgans artikel 71. Organisationer kan få en "rådgivande ställning", vilket bl a innebär rätt att delta på FN-konferenser som observatörer, i vissa fall även med möjlighet att cirkulera dokument och yttra sig. De spelar en särskilt viktig roll i FN:s arbete för mänskliga rättigheter då de bidrar med viktig information om förhållandena i olika länder.

FN:S UNDERORGAN

UNCTAD. FN:s konferens om handel och utveckling, integrerar utvecklingsländer i världsekonomin.

UNDP. FN:s utvecklingsprogram, det centrala organet för utveckling och bistånd.

UNEP. FN:s miljöprogram, samordnar mellanstatligt samarbete inom miljöområdet.

UNFPA. FN:s befolkningsfond, arbetar bl a med reproduktiv hälsa och rättigheter.

UN-HABITAT. FN:s program för boende och bebyggelsefrågor, arbetar för allas rätt till drägliga bostäder.

UNHCR. FN:s flyktingorgan, ger rättsligt skydd och nödhjälp åt flyktingar.

UNICEF. FN:s barnfond, arbetar för att barns grundläggande behov ska tillgodoses.

UNODC. FN:s organ mot brott och narkotika, bekämpar gränsöverskridande brottslighet.

UNRWA. FN:s hjälporganisation för palestinaflyktingar, stödjer invånarna i de palestinska flyktinglägren.

UN-WOMEN. FN:s enhet för jämställdhet och stärkandet av kvinnors rättigheter, arbetar för global jämställdhet.

WFP. FN:s livsmedelsprogram, räddar liv genom livsmedelsbistånd, bl a i katastrofsituationer.

UNAIDS. FN:s gemensamma program mot hiv/aids där tio av FN:s underorgan samverkar.

RELATERADE ORGANISATIONER¹

UNESCO. FN:s organisation för utbildning, vetenskap och kultur (Paris)

UNIDO. FN:s organisation för industriell utveckling (Wien)

UNWTO. Världsturismorganisationen (Madrid)

UPU. Världspostunionen (Bern)

WHO. Världshälsoorganisationen (Genève)

WIPO. Världsorganisationen för den intellektuella äganderätten (Genève)

WMO. Meteorologiska världsorganisationen (Genève)

VÄRLDSBANKEN. (Washington)

IAEA. Internationella atomenergiorganet, främjar en säker och fredlig användning av atomenergi.

WTO. Världshandelsorganisationen, arbetar med villkoren för internationell handel.

¹ Självständiga men anslutna till FN enl art 102 i FN:s stadga.

FN:s arbete är indelat i tre huvudområden – FN:s tre pelare:

Fred och säkerhet

FN ska enligt FN-stadgan bevara internationell fred och säkerhet. I första hand ska konflikter lösas på fredlig väg. När en förlikning kan säkerhetsrådet i samförstånd med parterna fatta beslut om en fredsbevarande operation för att t ex övervaka ett fredsavtal. Normalt får våld endast användas i självförsvar. När inte en fredlig lösning kan säkerhetsrådet besluta om fredsframtvängande åtgärder enligt kapitel VII i FN:s stadga. I sista hand kan man även besluta om åtgärder som innebär militärt våld.

FN-stadgan är framtagen för att lösa konflikter mellan stater, vilket försvärat ingripanden inom ett lands gränser. Medlemsländerna antog därför på ett FN-toppmöte 2005 principen om ”skyldighet att skydda”, vilket innebär att det internationella samfundet ska agera när ett lands regering inte skyddar sin egen befolkning mot grova övergrepp.

FN arbetar konfliktförebyggande genom diplomati och medling och genom att utgöra en mötesplats för stater. Konfliktförebyggande är även det arbete som utförs av olika FN-organ för att avhjälpa bakomliggande orsaker till konflikter, som fattigdom och kränkningar av mänskliga rättigheter. I fredsarbetet ingår även FN:s nedrustningsarbete. Det är vanligt att konflikter blossar upp på nytt och FN har därför inrättat en fredsbyggande kommission som ska bistå länderna efter en konflikt. Även antagandet år 2000 av resolution 1325, som lyfter fram kvinnors roll i fredsprocesser, är en viktig del i det konfliktförebyggande och fredsbyggande arbetet.

Utveckling och fattigdomsbekämpning

1946 upprättade FN:s generalförsamling det första underorganet, FN:s barnfond Unicef. Dess första uppdrag var att rädda krigsdrabbade barn i Europa. I dag arbetar Unicef tillsammans med andra underorgan och fackorgan i FN-systemet med långsiktigt bistånd – utvecklingssamarbete – men även med humanitära insatser i samband med naturkatastrofer och konflikter. Det innebär att FN-systemet i sin helhet satsar stora resurser på utveckling och fattigdomsbekämpning.

FN har anordnat många internationella konferenser som fått stor betydelse på utvecklingsområdet. Som ett resultat av den första FN-konferensen om miljö i Stockholm 1972 bildades FN:s miljöprogram Unep. Kvinnokonferensen i Mexico City 1975 upprättade FN:s kvinno-program Unifem, nu ombildat till UN Women. FN-konferenserna har antagit handlingsplaner. Den mest kända är *Agenda 21* från konferensen i Rio de Janeiro 1992 om miljö och utveckling. Konferensen följdes upp 2012 av en ny, ”Rio+20”, med temat hållbar utveckling. Millenniedeklarationen, som antogs av generalförsamlingen 2000, sammanfattar en del av de viktigaste besluten från några av FN-konferenserna. I anslutning till detta enades världssamfundet om åtta s k millennieutvecklingsmål som man arbetar för att uppnå till 2015.

För att effektivisera FN:s arbete i fält har under ett antal år ett pilotprojekt, *Delivering as One – One UN*, pågått i åtta länder.

Mänskliga rättigheter

Den allmänna förklaringen om mänskliga rättigheter antogs av FN:s generalförsamling den 10 december 1948 och definierar vilka de grundläggande mänskliga rättigheterna är. Den är inte juridiskt bindande men innebär ett moraliskt åtagande för staterna. Med förklaringen som norm har FN:s generalförsamling antagit över 20 konventioner som är juridiskt bindande för stater som ratificerar dem. Nio av dessa, t ex barnkonventionen, är s k *kärnkonventioner*.

För varje kärnkonvention finns en kommitté som granskar hur staterna sköter sig. Varje konventionsstat är skyldig att kontinuerligt lämna skriftliga rapporter till dessa. Kommittén kommer sedan med ett slututlåtande där landet i fråga uppmanas att rätta till eventuella brister. Som underlag för sin bedömning har kommittéerna även tillgång till information (”parallellrapporter”) från icke-statliga organisationer.

Situationen för mänskliga rättigheter i alla FN:s medlemsländer granskas även regelbundet av FN:s råd för mänskliga rättigheter. MR-rådet kan även löpande ta upp brådskande situationer där mänskliga rättigheter kränks. För länder där MR-rådet anser att det behövs en särskild granskning har speciella landrapportörer utsetts. Det finns även s k tematiska rapportörer som arbetar med vissa vanligt förekommande MR-brott, t ex tortyr och våld mot kvinnor.

Läs mer på: www.fn.se